НЕЗАБРАВИМИЯТ ДРУГАР ХРИСТО СМИРНЕНСКИ

от ПЕНЧО МАДЖАРОВ
Народен представител

С Христо Д. Измирлиев — Смирненски другаруването ни започна 1914 година, от ученическата скамейка на техническото училище и премина през юношеството, за да прекъсне една година преди неговата смърт, когато аз заминах за странство.

Синове на бедни родители, ние се сприятелихме още от първия ден на нашето влизане в техническото училище. Той живееше в сърцето на работническия квартал «Юч-бунар», а аз идвах от работническо-селската покрайнина на София — Красна поляна, и мизерията, късите палтенца през зимните студове и продупчените обувки през дъждовните дни, сродиха душите ни през ученическите години.

Винаги тих и скромен в училището, Смирненски бе в стихията си на улицата, там той разгръщаше душата си и жадно поглъщаше багрите на ежедневието, за да изкове след това за нея стихове като:

«Гърми тя с трясъците непрестанни
и с грижите всевечни на света,
и шепне кървавите си закани,
притиснати от каменни титани
и бремето на пъстра суета.

През делничните утрини, когато
ридаят в хор фабричните тръби,
тя стене глухо в болката си свята,
познала горестите на тълпата
и бурята на утрешни борби».
(«Улицата»)

Нищетата на окръжаващата го среда дълбоко го вълнуваше, но никога блудниковостта на индивидуалиста не го обземаше, за него страданията на отделната личност бледнееха пред страданията на трудещите се маси и затова неговото по-сетнешно творчество е пропито само от бойния призив на пролетарията.

Неведнаж в полумрака на вечерния здрач той заставаше на улицата и дълго-дълго стихоплестваше, като възпяваше «бледоликите свои братя» и «денят на тяхното освобождение».

През 1917 година, когато огнената диря на войната пламтеше и над нашата страна, ние пак двама постъпихме като юнкери във Военното училище.

Но и там неговият дух не бе спокоен, неколкократното негово бягство бе го поставило пред прага на изгонването от училището.

Дойде Владая, нашето стоене във Военното училище бе вече непоносимо. И ние пак двама напуснахме училището.

Понесени от крилата на Великата октомврийска революция, ние изградихме заедно с него и с по-сетнешния легендарен водач на партизаните, Владо Тричков и др. Крум Кюлявков, Александър Жендов, Б. Пенджерков и други просветни кръжоци към народното читалище «Христо Ботев» — квартал «Юч-бунар», които в ред беседи оборваха нараспалото тогава ницшеянство и правилно осветляваха Великата руска революция.

Неговата всеотдайна обич към земята на освободения пролетариат — Великия Съветски съюз, го вдъхнови и той написа най-хубавите си стихотворения: «Москва», «Червените ескадрони», «Северното сияние», «Русия», «Три години», и др.

За него Москва бе съкровен блян.

Москва, Москва!
Ти ярко пак пламтиш, ти пак туптиш!
Ти пак си огнено сърце
и с ярка пурпурна усмивка бдиш
над братски стиснати ръце.
(«Москва»)

В тия дни Христо Смирненски израсна като: «Буревестник на пролетарско освобождение».

Незабравим миг в живота ми ще остане пламъкът, който аз съзрях в очите на Христо през дните, когато полицейският «социалист» Пастухов бе насочил картечниците срещу работническите манифестации.

Ние с него бяхме в гъстите редици на работническата манифестация, която от Шарения мост се отправяше към центъра на града. Стиснал здраво юмрук, впил едната си ръка в пистолета, който бе в джоба на палтото му, ние вървяхме готови на саможертва и кървава дан, за свободата на бледоликите ни братя.

А неговите устни шепнеха:

«Ще видя пристъпа величествен на роба,
ще чуя гневен гръм да потресе
заспалите стъгди и понесе
надлък и шир червената прокоба
на угнетения човешки род,
разбил вековний си хомот.
И, мълчалив и блед след бледите си братя,
ще понеса аз черния си кръст,
и нека на гърди ми кървава пръст
да отбележи сетний ден в борбата
и Каин да разбий с картечен гръм
челото ми и земния ми сън».
(«През бурята»)

Но уви, «жълта гостенка» твърде рано го отне от нас.

Не дочака той да види пристъпа величав на въстаналия роб през септември 1923, не чу той гневния гръм, не видя той братски стиснати ръце на работници и селяни, понесени в последна бран със тиранина зъл.

Ония, които познават Христо Смирненски от неговите хумористични закачки със Стамболийски, Райко Даскалов и Земеделския съюз, могат да бъдат заблудени за отношението на Смирненски към бойния съюз между работници и селяни. Наистина, той като верен син на работническата партия (тесни социалисти) се подчиняваше на тогавашната линия на партията, която не беше намерила правилния подход за изграждане съюза си със средните и бедни селяни, организирани в Земеделския съюз.

Смирненски сам бе искрен приятел на бойния съюз между работници и селяни.

Неговото стихотворение «Самотника дъб», което той по моя молба написа за списание «Земеделска пробуда» (стр. 2, брой 2 и 3 от 1 март 1920 година), орган на Земеделската студентска дружба, «Врабча» 1, бе белег на симпатиите, които той питаеше към селяните. Но той и с това свое стихотворение с чувство на прозрение в бъдещето предрече края на Александър Стамболийски и на самостоятелната земеделска власт.

Той писа (под името Хр. Димитров):

Стоеше той снажен и строен
Кат някой могъщ великан
застанал самотен, спокоен,
изправил величествен стан.

През знайни дни тихо шумеше
Край него златистата ръж,
В среднощ ураганът ревеше
И плискаше яростен дъжд.

Надвисват мъглите наесен
В полята разстила се скръб
Със поглед далеко унесен
Простенва самотният дъб.

Листата безмълвно се ронят
По сухата жълта трева
И вихри вечерни се гонят
Нашепвайки смътни слова.

Минават редици години,
Но диря от тях не личи,
Дъбът не умира, не гине —
Все горд и самотен стърчи. .

Но ето веднаж небесата
Над него надвиснаха с гнев
И буря сърдита в полята
Изви се с закана и рев.

В миг огнена мълния с тресък
Прониза самотника стар,
Попадаха клони сред блесък,
Сред пламък страхотен и жар. .

Изгряла смутена зората
Изтръпна в почуда и скръб —
Разпръснат прострян на земята
Лежеше самотника дъб.

Поместено стр. 2 брой 2 и 3 от 1. III. 1920 г. в. «Земеделска трибуна», периодично списание за политика, литература и стопанство.

Орган на студентската земеделска дружба, ул. «Врабча» 1, София.

Гробът на Христо Смирненски в Софийското гробище.

Неизвестни произведения на Смирненски

ХР. СМИРНЕНСКИ

На подпор. Г. х. Делев

ДЕН

Във злато и пурпур е изток облян.
Ей слънцето праща целувки си първи
На диви чукари, които веседен
Ще тътнат страхотно и смучат ще кърви.

Каква дивна свежест! Какъв аромат
Из тези заспали усои се носи!
Какъв хубав ден, а какъв мрачен ад
Ще кипне и младости ред ще покоси.

Отсреща размърда се вече врагът
И първий си сутринен привет изпраща;
Отеква в усоите тъмни ревът
И дума, че люта бран вече захваща.

Гранатите пръскат се околовръст,
Земята с дълбоки покривайки рани
И облаци черни и от дим, и от пръст
Издигат се вредом кат малки вулкани.

В тревога минава се час подир час
И всичко безспирно наоколо тътне.
Но ето вразите се носят към нас
И чуват се тяхните викове смътни.

Едвам приближили и оловен град
Веригите техни без жалост покоси.
Сразени политат те вече назад
След тях пък ей друга вълна с бес се носи.

НОЩ

Последният тътен отдавна замре.
Отдавна атаките вихрени спряха
Пристъпи нощ тиха и бавно простре
Над бранни полета пак своята дреха

И ето сребристият месец обля
С лъчите си меки чукарите тъмни
Където гореща кръв днеска се ля
И пак ще се лее и преди да съмне.

Долитат стенания горки едва
Лежат недалече борци неприбрани
И в техните вопли, невиятни слова
Прозират се техните кървави рани.

Ей татък сред тази нощ, нощ-полуден
Кат призраци меркат се рой санитари
И спират се, клякат край всеки ранен
С кръвта си напоил тези чукари. .

Сребристият месец облива с лъчи
Чукарите тъмни със кърви пропити,
О колко ли майки с сълзи на очи
Се молят за своите чада избити?!

Горните стихотворения ни предаде др. Хр. Братанов — Бран. Те са били пратени през време на първата световна война в редакцията на сп. „Отечество", но редакторите не са ги поместили. Стихотворенията попадат в архивата на издателството, която след време е пратена в книжната фабрика. Др. Хр. Братанов — Бран случайно е попаднал на тях преди да бъдат унищожени и ги е спасил. Пазил ги е внимателно през варварските години на фашизма и сега ги изнася.

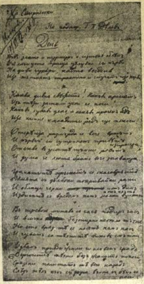

Факсимиле от стихотворението „Ден" — 1917 г.

Смирненски — служащ

от Радослав Писков

С Хр. Смирненски се познавахме от клуба на Кир. и Методи, и от тоя в Юч-бунар, дето аз ръководех декламаторския курс, който се посещаваше не само от работници младежи — желаещи да се подготвят в това изкуство, но и от почти всички наши млади поети и литератори, но главе със Смирненски.

В тоя курс често биваше лектор починалият другар артист от Нар. театър Стефан Киров, другарят Бакалов Г. и др. Там винаги биваше скромният, тих, симпатичен др. Христо — често негови стихове биваха заучавани от младите и декламираха с успех в работническите вечеринки. Работех в книгоиздателство «Слово», книжен склад, на ул. Алабин, дето днес се помещава кино «Благоев». През февруари или март 1922 г. дойде при мен др. Смирненски и ми предложи да заеме вакантната служба — касиер на дневните продажби в магазина. Отговорих му с учудване, че се предлага за една работа, която не е за него, но той ми отговори: аз трябва да работя да се храня, защото литературната ми работа не ми дава достатъчното за прехрана. Назначих го на длъжност с 2200 лв. заплата. Христо бе редовен служащ — изпълняващ добросъвестно длъжността си. Често с разрешение се оттегляше в една самотна стая — за да изрази в китни стихове хрумналата вдъхновена песен, която даваше за печатане в «Червен Смях», «Раб. вестник», или «Народна армия», дето най-често се печатаха творбите му.

До средата на юли 1922 г. др. Смирненски бе на служба в «Слово», когато дружеството напусна помещението поради започване строеж на нова сграда — а той издаде стихосбирката си «Да бъде ден».

Този негов предупредителен зов, че сами земеделците не ще могат да устоят на напора на реакцията, се сбъдна. Самостоятелната земеделска власт се сгромоляса.

Той прозря злокобната деветоюнска нощ.

Негов завет остана, чрез бойния съюз на работниците и селяните да осигурим победния празник на трудещия се народ.

И днес, когато 9 септември 44 година изпълни завета на Христо Смирненски и целият български народ празнува светлата негова памет, наш дълг е да пазим съюза на работниците и селяните, залога за светлото бъдеще на идните поколения, под водачеството на великия български син Георги Димитров.

Комитетът за чествуване паметта на Смирненски умолява всички организации и учебни заведения в страната, ако им е възможно, да изпратят кратки отчети или поне съобщения за чествуването до Институт „Христо Смирненски" — Народна библиотека — София.

ПРОГРАМА ЗА ЧЕСТВУВАНЕ ГОДИШНИНАТА НА ХР. СМИРНЕНСКИ

По решение на Министерския съвет образуван е комитет за чествуване петдесетгодишнината от рождението и двадесет и пет годишнината от смъртта на народния поет Хр. Смирненски. В комитета влизат: Тодор Боров, Христо Радевски, Георги Караславов, Пантелей Зарев, Александър Жендов, Марко Марков, Камен Зидаров, Женя Дюстабанова и Антон Измирлиев.

Чествуването ще се състои на 3 октомври в следния ред:

Сутринта в 11 часа ще се състои митинг на мястото избрано за паметник на поета. Това място е в началото на ул. Паскал Паскалев, преименувана на Смирненски, на площадката срещу Техническото училище. Там, на мястото, дето ще се издига паметникът, ще бъде положен паметен камък.

Същият ден в 5 часа след обед ще се открият паметните плочи на къщата, дето е живял Смирненски, на ул. Овче поле, на печатницата, дето са печатани изданията на БКП, в които Смирненски е сътрудничил, на Военното училище, дето Смирненски е бил юнкер, и на Техническото училище, дето се е учил.

Вечерта в 7 ч. ще се състои тържествено заседание в кинотеатър «Република». Критикът Пантелей Зарев, ще изнесе доклад за творчеството на Смирненски и ще бъде изпълнена подходяща литературно-музикална програма.

Националния съвет на Отечествения фронт е изпратил подкана до всички народни съвети, обществени организации и учебни заведения да вземат участие в чествуването, като устроят паметни събрания с доклади за делото на поета и подходящи програми.

Съюзът на писателите устройва на 30 т. м. вечерта тържествено събрание в памет на Смирненски, на което председателят на съюза Людмил Стоянов ще говори за неговото творчество.

Във връзка с чествуването излиза в издателството на Съюза на писателите еднотомник избрани произведения от Смирненски под редакцията на Т. Боров, Хр. Радевски и Женя Дюстабанова.

Издателството на Българската работническа партия (комунисти) отпечатва портрета на Смирненски в голям формат и формат пощенски картички.

Издадени са пощенски марки с лика на поета и се готви сборник с теоретически статии за творчеството му. Подготвя се и пълно събрание на съчиненията му.